

Voortgangsrapportage 2022-2023

Programma Whole Child Development

*Samengesteld door Willemijn van Woerkum (NIVOZ) o.b.v. input grantpartners
(Kenniscentrum POP, Driestar Educatief, Hogeschool van Amsterdam, Hogeschool Leiden, en Windesheim)*

1 september 2023

Samenwerking

Het Whole Child Development programma is een samenwerking tussen Porticus, stichting NIVOZ, kenniscentrum POP van de Hogeschool Leiden, vier lerarenopleidingen en vier scholen.

Partners lerarenopleidingen (granthouders):

- Driestar hogeschool
- Hogeschool van Amsterdam
- Hogeschool Leiden (Spring)
- Windesheim

Partnerscholen:

- Zuiderlicht College
- OBS de Globe
- Spring High
- Vanaf sept '22 – Openbaar Onderwijs Zwolle

Het programma is gestart in september 2020 en loopt tot halverwege 2025 (incl borgingsfase). Deze rapportage betreft de voortgang in het derde programmajaar (sept '22 - aug '23).

Rollen en verantwoordelijkheden

De coördinatie en monitoring van het programma valt onder verantwoordelijkheid van de *programme management unit*, bestaande uit Willemijn van Woerkum (programmaleider) en Aziza Mayo (onderzoekseider). Zij vormen samen met Iwana Swart (programmamanager Porticus) en Gabrielle Taus (directeur stichting NIVOZ) de stuurgroep van het programma.

Alle granthouders (NIVOZ, Kenniscentrum POP, vier opleidingen) leggen via de programmaleider verantwoording af aan Porticus over hun eigen deelprojecten binnen het programma. Zij hebben een eigen rapportage aangeleverd en daarmee is deze gezamenlijke rapportage tot stand gekomen.

De scholen leggen verantwoording af aan de leergemeenschap en aan de NIVOZ-programmaleider. Budgetten ten behoeve van leiderschapsontwikkeling en schoolontwikkeling, worden via NIVOZ verstrekt.

Inhoudsopgave

Inleiding pag 4

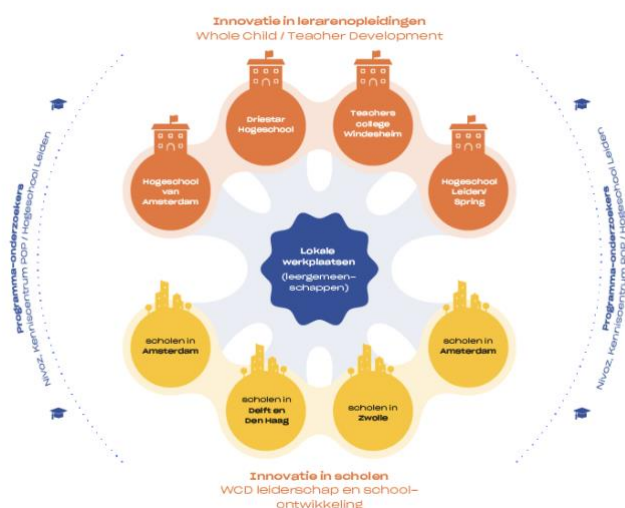
Samenvatting pag 5.

Stand van zaken en reflectie voortgang– ontwikkeling per programmaliijn pag 6

- Programmamanagement - Stichting NIVOZ pag 6
- Onderzoek - Kenniscentrum POP/ HS Leiden pag 10
- WCD en WTD in opleidingen pag 15
 - Driestar Educatief
 - Spring/HS Leiden
 - HvA
 - Windesheim
- Schoolontwikkeling en leiderschap - Stichting NIVOZ pag 18.
- Partnering study - Thom Sprenger pag 21

Risico's – update

pag 23

Inleiding

Deze voortgangsrapportage beschrijft de voortgang van het derde jaar van het programma Whole Child Development. Het beschrijft de processen binnen de verschillende programmalijnen: programmamanagement, het onderzoeksprogramma, leiderschaps- en schoolontwikkeling, en de ontwikkeltrajecten in de opleidingen. Daarnaast geeft Thom Sprenger (externe adviseur partnerschap) zijn visie op hoe het partnerschap en de leergemeenschappen zich ontwikkelen, en op de waarde van de partnerschappen voor de ontwikkelingen.

Doelstellingen en werkwijze programma

Het WCD-programma heeft zich ten doel gesteld, om praktijken van breedvormend onderwijs voor het hele kind te ontwikkelen in de deelnemende lerarenopleidingen en scholen, en te onderzoeken wat dit vraagt van organisatie, leiderschap, professionalisering en curriculumontwikkeling. Het uitgangspunt van breedvormend onderwijs is dat alle kinderen, en juist ook die kinderen die in moeilijke omstandigheden opgroeien, hun volle potentieel kunnen ontwikkelen, en zich verbonden voelen met zichzelf, de ander en de wereld.

Daarnaast is een expliciet doel van het programma om de kennis en ervaring die we tijdens het programma opdoen, te verspreiden onder beleidsmakers, lerarenopleidingen, scholen en schoolleidersopleidingen, om ook anderen inzicht en inspiratie geven voor ontwikkeling richting breedvormend onderwijs.

Onderzoek en ontwikkeling gaan in dit programma hand in hand; onderzoek draagt bij aan weloverwogen ontwikkeling van de onderwijspraktijk. Dit gebeurt met behulp van actieonderzoek en door verschillende leergemeenschappen te vormen waarin eigen ervaringen en onderzoeksresultaten worden besproken. Leergemeenschappen voeden de deelprojecten van de opleidingen en de scholen, en zijn tevens een bron voor onderzoek.

Door de beelden vanuit praktijk en theorie samen te brengen proberen we een zo genuanceerd en doorwrocht mogelijk beeld te krijgen van wat we te doen hebben om kwalitatief hoogwaardig onderwijs te geven dat leerlingen in staat stelt zich in de volle breedte van hun menszijn te ontwikkelen.

Samenvatting

In het derde programmajaar is voortgebouwd op de uitgangspunten die in de eerste twee jaar zijn ontwikkeld. Er is meer ruimte ontstaan voor het ontwerpen van proeftuinen. Overall kan gesteld worden dat de doelen van deze pilotfase volgens planning lopen. De slag naar het daadwerkelijk ontwikkelen van andere (breedvormende) onderwijspraktijken, komt voort uit een grondige fase van bewustwording en visievorming van teams, waarin tijd en ruimte voorwaardelijk zijn om een professionele dialoog te voeren over de congruentie tussen intenties van onderwijs, ontwerp en vormen van onderwijs en handelingspraktijken. En dat is precies de uitdaging, om in de opleidingen en vooral in de scholen tijd en ruimte te creëren. Hierin zijn *leiderschap* en een *passende organisatiestructuur* belangrijk.

Enkele speerpunten van wat bereikt is. Het derde programmajaar stond in het teken van het verder ontwikkelen van uitgangspunten en ontwerpprincipes van Whole Child Education (breedvormend onderwijs), het versterken van de leergemeenschappen om samen lerend te zijn in het vormgeven van breed vormend onderwijs, en het uitvoeren van eerste WCD-proeftuinen in de opleidingen en de pilotscholen. De schoolleiders hebben een ontwikkelplan voor de komende twee jaar gemaakt voor het vormgeven van hun schoolontwikkeltraject met hun teams.

Daarnaast is het online magazine www.breedvormendonderwijs.nl gelanceerd, om kennis, inzichten en inspiratie breder te delen met onderwijsontwikkelaars, scholen, opleidingen, wetenschappers en beleidsmakers.

Voortgang en reflectie – per programmaliijn

Hieronder volgt een beschrijving van de voortgang, uitdagingen en inzichten die we in dit rijke programma opdoen, uitgesplitst naar programmaliijn en grantpartners, in het licht van de outcomes die geformuleerd zijn.

Programmamanagement

Stichting NIVOZ - Willemijn van Woerkum

Het *programmamanagement* richt zich op het coördineren van de programmaonderdelen en de samenhang tussen de deelprojecten, met aandacht voor het bouwen van professionele leergemeenschappen en netwerken. Een zorgvuldige balans wordt gekozen, om gezamenlijke richting en structuur te bieden, maar ook voldoende ruimte te laten voor de eigenheid en de processen van de organisaties en partners, ten behoeve van het inrichten van transformatieve processen van alle partners en hun teams. Dit vraagt om adaptief programmamanagement.

Daarnaast ging de aandacht uit naar het ontwikkelen van gedeeld van kennis, inzichten en inspiratie, en het delen ervan.

Gedurende het afgelopen jaar werd duidelijk dat de verwachte vervolgfase van het programma, wegens gewijzigde doelstellingen van Porticus, geen doorgang zal vinden. Dat heeft geleid tot een strategiewijziging, waarin we een transitiefase inrichten om de inzichten en resultaten uit de huidige pilotfase te verduurzamen en verder te bouwen aan een netwerk om de ontwikkeling van breedvormend onderwijs voort te zetten.

Samenwerking en partners

De samenwerking tussen de granthouders verloopt (grotendeels) goed, en er is sprake van gedeeld eigenaarschap voor de (deel)projecten en bijeenkomsten. We reflecteren steeds gezamenlijk op wat er nodig is voor de individuele partners, in relatie tot de overkoepelende doelen van het programma. In de paragraaf van de *Partnering study* en van *het onderzoeksprogramma*, wordt dieper ingegaan op de samenwerking en de kwaliteit van de leergemeenschappen.

In de groep van *partnerscholen* heeft sinds vorige rapportage een wijziging plaatsgevonden. OBS De Punt heeft besloten om uit het programma te stappen, door langdurig verlof van de betrokken schoolleider. Daarentegen is *Openbaar Onderwijs Zwolle (OOZ)* ingestapt met drie onderwijsroutes (scholen) en hebben zij zich ingezet in de leergemeenschap van schoolleiders.

Programmacoördinatie

In het najaar is met alle projectleiders/granthouders, een boog gespannen voor de deelprojecten, op basis van ontwikkelplannen en milestones, die samen een geïntegreerd geheel vormen. Overall kan gesteld worden dat het een kanteling richting brede vorming, tijd nodig heeft. Tijd en ruimte om een professionele dialoog te voeren met teams, zijn voorwaardelijk voor het ontwikkelen van breedvormende onderwijspraktijken vanuit gedeelde intenties. En juist tijd is schaars in de volle

onderwijspraktijken, en in de scholen ook door uitvallende leraren en een tekort aan leraren. Op plekken waar die tijd en ruimte wel georganiseerd kan worden (door keuze om met elkaar te verdiepen op gedeelde intenties van onderwijs) zien we een grotere mate van bewustzijn op de uitgangspunten van breedvormend onderwijs en energie en mogelijkheden om te ontwikkelen.

Voor alle leergemeenschappen zijn meerdere bijeenkomsten georganiseerd en gefaciliteerd. Voor het eerst sinds de start van het programma, konden alle bijeenkomsten weer in fysieke vorm plaatsvinden! Hierdoor ontstond verbinding en krachtige uitwisseling. Bovenal zorgen de bijeenkomsten voor aanhoudende urgentie/agendering van de thema's, voor inspiratie en we creëren met elkaar tijd, ruimte en diepgang t.b.v. het ontwikkelen van goede onderwijspraktijken en kennisontwikkeling.

De invulling van de bijeenkomsten is steeds tot stand gekomen in samenwerking met de programmaonderzoekers en de projectleiders van de opleidingen, om te borgen dat de bijeenkomsten inhoudelijk relevant zijn, gedragen worden en bijdragen aan de inhoud en kwaliteit van de deelprojecten en het gezamenlijk leren. Hierin wordt een gedeelde verantwoordelijkheid ervaren.

Begeleiding deelprojecten: opleidingen en scholen

De **partnerscholen** hebben in het afgelopen jaar, gewerkt aan het maken van een ontwikkelplan om te werken aan breedvormend onderwijs en de verantwoording (assessment) daarvan. Hierbij is vanuit het programmateam aandacht gehouden voor het eigenaarschap van de school, en hebben we gezocht naar manieren om kwaliteit en expertise toe te voegen. Met iedere school is met het voltallige programmateam bekeken wat dit vraagt en is een plan voor het komende jaar gemaakt. Voor het WCD-onderzoek op de scholen, hebben we een nieuwe onderzoeker aangetrokken: [Farida Yahyaoui](#). Zij heeft gewerkt aan een onderzoeksplan voor WCD-schoolontwikkeling en -leiderschap. Voor de begeleiding van de schoolleiders om vorm te geven aan schoolontwikkeling, hebben we [Karin van Zutphen](#) aangetrokken.

Partnerbijeenkomst maart '23

Hoe verhoudt brede vorming zich tot sterk taalonderwijs? Over dit thema hebben we ons gebogen tijdens de partnerbijeenkomst. Lees [hier](#) het verslag!

Communicatie en publicaties

In het najaar van 2022 is de website gelanceerd: www.breedvormendonderwijs.nl. Deze website is gemaakt om de voortgang en inzichten in het WCD programma op te tekenen, te bundelen en te delen. We hebben de vorm van een *online magazine* gekozen om de gebruiker te inspireren zich te verdiepen in breedvormend onderwijs/ Whole Child Development, om vakinhoudelijke content (bijv. onderzoeken en papers) en vrijere content (bijv. podcasts en interviews) organisch met elkaar te laten samenwerken. Daarnaast beogen we de gebruiker middels verschillende contenttypes (portretten, podcasts, verhalen, etc) te informeren en inspireren. Zo is er een [podcastserie](#) gemaakt van de ontwikkelingen in de lerarenopleidingen (Driestar, Windesheim, HS Leiden). In maart '23 hebben we redacteur [Evita Lagerwaard](#) aangetrokken, om de communicatie van het programma te versterken en artikelen te schrijven voor de website en voor NIVOZ-platform hetkind.

De WCD-nieuwsbrief is zes keer verstuurd, zoveel mogelijk opgebouwd met stukken en artikelen van de website. De nieuwsbrief wordt verstuurd aan direct betrokkenen, hun collega's en andere geïnteresseerden. Afhankelijk van het moment van versturen wordt de nieuwsbrief goed gelezen (geopend en (deels) gelezen door 70%).

Stakeholders, externe partners en advocacy

In onze advocacy-activiteiten, worden we begeleid door PA-bureau WKPA. Samen met hen werken we aan een strategie om politiek en beleidsmakers te beïnvloeden. Zo hebben we het afgelopen jaar bijvoorbeeld [een oproep aan de Onderwijsraad](#) geschreven om aandacht te vragen voor het welbevinden van leerlingen in het Nederlandse onderwijs. Daarnaast is de [input](#) die we schreven voor het Debat *Kansengelijkheid in het funderend onderwijs*, over hoe een onmogelijke selectie het onderwijs ondermijnt, opgepikt door een van de Kamerleden, en is er gevraagd om een reactie van de minister.

Overige advocacy-activiteiten:

- Inhoudelijke bijdrage aan het Velon-congres – maart 2023 (Een conversational framework als handvat voor curriculum alignment. *Hoe geef je als lerarenopleiding vorm aan breedvormend onderwijs?*)
- Inhoudelijk bijdrage aan *Onderwijs research dagen* – juli 2023 (*Hoe we kijken naar adversity: vormen van fysieke, sociale en systemische adversity*)
- *Nacht van de Leraar* – oktober 2022 in Leiden. *Wat vraagt breedvormend onderwijs van het opleiden van leraren?*
- Expert partner bij [Natuurinclusief onderwijs](#) – inbreng over de relatie tussen persoonsvorming/subjectwording en je verhouden tot de natuur.
- Bij de programmering van de onderwijsavonden agendeerde NIVOZ het WCD-vraagstuk rondom kinderen in adversity met het NIVOZ-jaartheme '[De betekenis van verschil. Over inclusief onderwijs en het handelen van de leraar.](#)'

Key learnings

- De draagkracht en de ruimte die partners hebben voor het WCD/WTD-ontwikkeltraject, is cruciaal voor het slagen ervan. Als een school of opleiding te veel uitdagingen heeft, kan er geen beweging richting fundamenteel ander onderwijs ontstaan. Dat vraagt dan om een ander tempo en andere begeleiding, waarbij wel stappen richting het gezamenlijk doel van brede

vorming worden gezet (soms aan de voorwaardenkant).

- Een kanteling naar breedvormend onderwijs kost tijd, er is geen sprake van implementatie, maar van transformatieve processen, zowel bij de individuele deelnemers als binnen de verschillende opleidingen. Hier willen we komend jaar meer over publiceren.
- De bijeenkomsten van de leergemeenschappen hebben een belangrijke functie ten aanzien van inspiratie, urgentie en gezamenlijkheid. Hierbij is het belangrijk om ook te kijken naar wat individuele partners nodig hebben voor hun ontwikkeling, en begeleiding hierop af te blijven stemmen.
- De rol van het programmamanagement en –onderzoekers t.a.v. van de ontwikkelprocessen in de opleiding en scholen, verandert gedurende de loop van het programma. We zien in de *titi's* een hoge mate van eigenaarschap en agency ten aanzien van de keuzes die zij maken in hun processen. In de scholen zien we, dat er nog meer begeleiding nodig is, om keuzes te maken en vormkracht te ontwikkelen.
- Geluiden binnen onderwijs die de urgentie van de pedagogische paragraaf van onderwijs benadrukken, groeien. Er is behoefte aan voorbeelden, heldere (verbindende) taal en manieren om hieraan te werken. Onze outputs zijn hierop gericht.

Vooruitblik 2023-2024

Programmacoördinatie

Alle bijeenkomsten voor de verschillende leergemeenschappen zijn gepland voor het gehele jaar. De invulling van de bijeenkomst vindt steeds plaats in samenspraak met de deelnemers. De focus zal liggen op het delen van kennis en ervaringen, op het verloop van het onderzoek en op het genereren van nieuwe kennis, ook met behulp van experts. Daarnaast is er meer aandacht voor gezamenlijk ontwerpen van onderwijs.

- o Voor de leergemeenschap van schoolleiders, wordt een andere structuur ingevoerd, die meer aansluit op de eigen behoeften en gericht is op begeleiding van transformatieve processen en onderwijsontwerp.
- o Gezien het naderende einde van het programma, werken we toe naar een aantal producten, manieren om de opbrengsten zichtbaar te maken. Zoals een symposium in nov 2024, bouwstenen die onderwijsprofessionals helpt om stappen te zetten richting breder vormend onderwijs, een aantal portretten van de partnerscholen en een aantal artikelen (publicatie over adversity en breedvormend onderwijs, publicatie en blogs over assessment van breedvormend onderwijs, publicatie 'bouwstenen van breedvormend onderwijs', publicatie over leidinggeven aan breedvormend onderwijs).

Advocacy

We hebben een aantal keer input gegeven aan de Onderwijsraad en merken dat onze input welkom is en regelmatig wordt overgenomen. Zo hebben we een bijdrage geleverd aan hun werkprogramma voor 2024 (welbevinden onder jongeren) en werken we momenteel aan input voor het adviestraject lerarenopleidingen ('23-'24). Daarnaast kijken we hoe we het bredere publiek kunnen bereiken, bijvoorbeeld door mee te denken over de programmering bij de Balie (Amsterdam) of een bijdrage te leveren aan een documentaire 'Over de Toekomst van ons onderwijs'.

Met onze partner WKPA houden we politieke tendenzen in de gaten, zeker ten aanzien van de nieuwe verkiezingen in november 2023.

Communicatie

Richting het einde van het programma is het tijd om te oogsten, om beelden en verhalen en artikelen te maken, die inzichtelijk maken wat het programma heeft gebracht. Hier werken we aan o.l.v. een aantal redacteuren.

Onderzoeksprogramma WCD

Kenniscentrum POP - Aziza Mayo

Outcomes
- Network develops joint vision and agenda regarding Whole Child Development in the Netherlands
- Programme stakeholders gain new insights through research that strengthens the development of the WCD components in their new degree programme.
Outputs
- Learning networks up and running and participants report relevance for implementation throughout the programme.

Voortgang onderzoek

In dit derde jaar van het WCD/WTD- programma hebben we vanuit het onderzoeksprogramma voortgebouwd op processen die in de eerste twee jaar ingezet zijn. We bespreken in dit stuk hoe afgelopen jaar door de programmaonderzoekers verder gewerkt is aan:

- het bouwen van leergemeenschappen,
- de uitvoering van het (programma)onderzoek
- het ontwikkelen van 'learning network'

We sluiten af met een aantal key learnings & vooruitblik naar komend jaar.

De programmaonderzoekers hebben twee rollen:

- Critical friends die hun inhoudelijke en onderzoeksexpertise inbrengen ten behoeve van het versterken van de kwaliteit van het ontwikkelproces van de lerarenopleidingen en het professionele vermogen van de opleiders om daar vorm aan te geven. Dit gebeurt tijdens individuele begeleidingsprocessen in de vorm van o.a. reflectieve gesprekken en tijdens gezamenlijke onderzoekssessies waarbij steeds het eigen ontwikkelproces, de onderzoeksvraagstukken en de innovatieactiviteiten van de betreffende lerarenopleiding het uitgangspunt vormen. Op de manier waarop de programmaonderzoekers hebben bijgedragen aan de processen van de opleidingen, is gereflecteerd in de rapportages van de tti's.
- Een meer klassieke onderzoeksrol, om de ontwikkelprocessen van de lerarenopleidingen en zich ontwikkelende kennis en inzichten op te halen, te bevragen, te analyseren en te duiden; bijvoorbeeld aan de hand van systematische interviews, documentanalyse en literatuuronderzoek.

De twee verschillende rollen van de programmaonderzoekers komen samen tijdens de ontmoetingen met de leergemeenschappen waarbij de inzichten en kennis van de programmaonderzoekers nadrukkelijk ingebracht worden om de daar besproken (praktijk)vraagstukken en thema's nader te

duiden, van een verdere theoretische basis te voorzien, te verbinden aan andere/nieuwe kennisbronnen en thema's en/of te positioneren in de bredere maatschappelijke (onderwijs)context.

Bouwen aan leergemeenschappen en onderzoek met opleiders en schoolleiders (WCD-partners)

De samenwerking met de betrokken lerarenopleidingen heeft het afgelopen jaar stevig vorm gekregen, en heeft geresulteerd in een leergemeenschap, die zich kenmerkt door gedeeld eigenaarschap, wederkerigheid en onderlinge afhankelijkheid om gezamenlijk tot goede (deel)processen en producten leiden. Enkele voorbeelden hiervan:

Er zijn in het afgelopen jaar drie *verdiepingsgroepen* gestart rondom inhoudelijke thema's. Elke groep bestaat uit onderzoekers en opleiders van de lerarenopleidingen en één of meer programmaonderzoekers:

- **Adversity** – de groep die zich met dit thema bezig houdt, heeft gewerkt aan een position paper om het denken over kansengelijkheid, achterstand, tegenspoed, etc te verdiepen en taal te ontwikkelen die volgens het programmateam past bij WCD. Deze (sub)groep heeft ook een bijeenkomst verzorgd om kennis te delen met de bredere WCD-leergemeenschap, en hier ook de bredere ervaring en expertise van de groep bij te kunnen benutten. Tevens is vanuit deze groep een bijdrage geleverd aan de *Onderwijs Research Dagen* (zie onder).
- **Assessment** – de groep die zich met het evalueren van breedvormend onderwijs bezighoudt (bestaande uit experts werkveld en onderzoekers uit de tti's), heeft ook gewerkt aan uitgangspunten voor assessment/toetsing, die recht doen aan de ontwikkeling van het hele kind en bijdragen aan breedvormend onderwijs. Er wordt een peerreview gedaan tussen de opleidingen (met elkaar analyseren hoe er in iedere opleiding wordt gewerkt aan toetsing en of die toetsingsvormen bijdragen aan wat wordt beoogd voor de brede vorming van leraren).

Daarnaast worden de vraagstukken van de WCD-ontwikkeling in de opleidingen ingebracht en gezamenlijk besproken. Tot slot wordt er gewerkt aan een reeks blogs waarin *good practices* van toetsing van brede vorming worden uitgelicht en gedeeld, om te laten zien hoe het ook kan, en wat het vraagt om daaraan te werken.

- **Bouwstenen van WCD-ontwikkeling** – deze groep (waarin alle projectleiders van de tti's zijn betrokken) werkt aan een set van bouwstenen om als school of opleiding te werken aan breedvormend onderwijs (WCd en WTD). Vanuit een whole-school-approach werken we aan een theoretische onderbouwing van de belangrijkste thema's; per thema wordt een aantal *good practices* uitgewerkt en een aantal handvatten en reflectievragen om hier als onderwijsteam aan te kunnen werken. Dit is een van de eindproducten van het WCD-programma, dat door de partneropleidingen zal worden gebruikt, evenals door NIVOZ, die in haar trajecten en het programma Grootstedelijke pedagogiek, hierop kan voortbouwen. Deze producten worden tevens beschikbaar gesteld voor alle geïnteresseerden (zie tussenproduct).

In *de samenwerking met de scholen* is vanuit het programmaonderzoek inhoudelijk bijgedragen aan bijeenkomsten van de schoolleiders (bijv: onderzoekend werken aan onderwijsontwikkeling, expertmeeting over toetsing van brede vorming, etc), en aan het ontwerpen van schoolontwikkelingstrajecten.

We zijn met de schoolleiders tot de conclusie gekomen dat de scholen veel verschillen in de focus en fase van hun ontwikkeling. Derhalve is gekozen om in 2023-2024 meer te focussen op de ontwikkeltrajecten in de scholen, door structurele werksessies met de ontwikkelteams van de scholen te organiseren. Hierin wordt afstemming en synergie gezocht met de werkplaatsen, waarin de scholen en de opleidingen samenwerken aan wat het vraagt aan schoolontwikkeling, professionalisering en opleiden van leraren, om vorm te geven aan breedvormend onderwijs.

Daarnaast is een proces van onderzoek ontworpen, om de ontwikkeling van de scholen te volgen (t.b.v. de hoofdvragen) en er vanuit de onderzoeksresultaten direct aan te kunnen bijdragen (onderzoekende en lerende organisatie).

Onderzoek WCD en beantwoording hoofdvragen

De programmaonderzoekers hebben, in samenwerking met het bredere consortium van onderzoekers (uit de partnerorganisaties) gewerkt aan verdere ontwikkeling van de [praktijktheorie](#). Daarnaast is verder gewerkt aan de casestudies: analyse en gevalsbeschrijving van de ontwikkelingsprocessen van lerarenopleiders die met name zicht zal geven op wat in de opleidingen tot stand komt, wat daarvoor nodig is en welke factoren daarbij een helpende of belemmerend karakter hebben.

Een weergave van de tussentijdse resultaten is **hier** te vinden; dit document is gebruikt als startpunt voor interviews over de WCD/WTD-ontwikkeling die plaats hebben gevonden in sept '23. De resultaten uit deze interviews vullen het beeld aan en worden verwerkt tot een integratief beeld. De interviews zijn opgehangen aan de bouwstenen zoals geformuleerd door de expertgroep die zich bezighoudt met een whole-school-ontwikkeling van breedvormend onderwijs. Daarnaast worden de praktijktheorieën rond de vijf onderzoeksvragen verder uitgewerkt aan de hand van de verzamelde data.

Voor het thema leiderschap (leidinggeven aan onderwijs- en schoolontwikkeling richting WCD/brede vorming) is een analyse gemaakt op basis van interviews die zijn gehouden met de WCD-schoolleiders. Dit heeft geresulteerd in een artikel, dat momenteel wordt herschreven in een artikel voor een onderwijsvakblad voor schoolleiders (de Nieuwe Meso).

Overkoepelende onderzoeksvragen

1. *Wat zijn de uitgangspunten voor onderwijs vanuit een WCD perspectief?*
2. *Wat is er nodig in de ontwikkeling en opleiding van leraren en schoolleiders om te werken vanuit een WCD perspectief?*
3. *Wat is er specifiek nodig in de ontwikkeling en opleiding van leraren en schoolleiders in de context van scholen met kinderen die te maken hebben met 'adversiteit'?*
4. *Wat zijn geschikte methoden of modellen om deze ontwikkeling van kinderen, leraren en schoolleider in beeld te brengen?*
5. *Welke belemmeringen zijn er voor de ontwikkeling richting een WCD perspectief?*

Hier is een zesde hoofdvraag aan toegevoegd, om met name inzicht te krijgen in het proces van innovatie en ontwikkeling dat de betrokken opleidingen en scholen doorlopen om tot onderwijs vanuit een WCD-perspectief te komen:

6. *Wat is er nodig in de samenwerking, ontwikkeling en organisatie van de lerarenopleidingen en scholen om duurzaam whole teacher/child education te kunnen bieden?*

Bouwen aan bredere 'learning networks'

Naast het werken met de direct betrokkenen van het WCD/WTD programma hebben we het afgelopen jaar ook verder gewerkt aan het ontwikkelen van 'learning networks' rond de inhoudelijke thema's van het programma en de positionering van het thema in het brede onderwijsveld en de samenleving.

De samenwerking in de leergemeenschap van tti's heeft geresulteerd in een aantal publicaties en bijdragen op congressen, zoals:

Publicaties

- n.a.v. [TEPE conferentie](#): Cijvat, I., Snoek, M. & Mayo, A. (forthcomming). Bridging research and practice in teacher education; Creating a conversational community to support curriculum

development in teacher education. In: V. Symeonidis (ED), *Enhancing the Value of Teacher Education Research: Implications for Policy and Practice*. BRILL

- JSW (vakblad voor leerkrachten in het PO) - Van beleidsplan naar dialoog (Ina Cijvat en Marianne Espeldoorn)
- VELON/VELOV (Vereniging voor lerarenopleiders): *Onderwijsontwikkeling als dialoog: een conversational framework als handvat voor curriculum alignment*. We hebben hier een workshop gegeven aan lerarenopleiders van andere opleidingen in Nederland over hoe ons conversational framework (lemniscaat) 'conversational communities' van opleiders ondersteunt bij een gezamenlijke dialoog rond het ontwerpen van een consistent curriculum waarin sprake is van alignment tussen intentie, ontwerp en handelingspraktijk. Er is met enthousiasme op gereageerd en vanuit één opleiding is interesse om sterker samen te werken aan onderwijsontwikkeling in de opleiding.
- *ORD (Onderwijs Research Dagen)*: een worldcafe-sessie georganiseerd door het expertgroepje 'adversity' voor onderwijsonderzoekers. Over hoe we kijken naar fysieke, sociale en systemische adversity, met een focus op sense of belonging.
- *De nacht van de leraar 2022* – interactieve sessie met lerarenopleiders over de waarde van brede vorming, juist voor die kinderen die opgroeien in moeilijke omstandigheden (diversiteit). En wat breedvormend onderwijs vraagt van onszelf en van het opleiden van leraren.

Overige activiteiten van programmaonderzoekers om de kennis en inzichten te delen en te verbinden aan andere initiatieven:

- Samenwerking met experts rondom de relatie tussen taalontwikkeling en brede vorming. Enkele experts vanuit de Erasmus Universiteit, Hogeschool Rotterdam, Stichting Taalvorming en anderen, hebben meegewerkt aan de partnerbijeenkomst die we organiseerden op 9 maart (zie foto).
- Start met position paper over Student voice (de stem van het kind, hoe betrek je kinderen bij onderwijs en hoe werk je aan het expliciete doel van breedvormend onderwijs om de stem van kinderen te ontwikkelen, om (volwassen) in de wereld te staan).
- Afgelopen jaar is ook een onderzoeksproces doorlopen in samenwerking met NIVOZ-experts rond het thema Pedagogisch leiderschap in de school. Hierbij zijn praktijken en theorieën over pedagogisch leiderschap van leraren en schoolleiders verzameld en geanalyseerd, waaronder ook die van de schoolleidersgemeenschap van het WCD-programma; de bevindingen worden komend jaar verder uitgewerkt en verwerkt tot teksten voor een boekpublicatie.
- In samenwerking met prof. Fenlger van de EUR begeleidt Aziza Mayo een promotieonderzoek naar de rol van leiderschap in subjectiverende onderwijscontexten dat voortgekomen is uit het lemniscaat-model dat gebruikt wordt bij het reflecteren en evalueren van ontwerpen en processen van WCE/ WTE in het licht van de WCD/WTD- intenties in het programma.
- Verbinden aan nieuwe programma's, zoals het programma Grootstedelijke pedagogiek (samenwerking EUR, Hogeschool Rotterdam, Thomas More Hogeschool en NIVOZ) - om de inzichten uit het WCD-programma op gebied van onderzoek, partnerschap en praktijkontwikkeling, te kunnen benutten bij het ontwikkelen van nieuwe programma's.

Key learnings & vooruitblik 2023-2024

- Het verbinden op inhoudelijke thema's in de verdiepingsgroepen, wordt waardevol bevonden. Het samen werken aan een product, verhoogt de betrokkenheid en haalt verschillende perspectieven bij elkaar, en maakt dat iedere deelnemer zijn/haar expertise kan inbrengen. Tevens zorgt dit dat de verantwoordelijkheid voor de kennisdeling op die thema's, breder gedeeld is.
- De casestudies zijn bedoeld voor de tti's zelf, om hun proces te monitoren, en als input voor de overkoepelende hoofdvragen. Welke vorm moeten de studies hebben om inzichten te verzamelen, en tegelijkertijd **impact** te hebben op de praktijkontwikkeling? We denken dat we dit bereiken door de interviews waarin we het ontwikkelproces diepgaand bevragen en volgen, en vervolgens steeds te integreren in een gevalsbeschrijving.
- De behoeften om samen lerend te zijn op de lijn van de scholen, wisselt sterk. We hebben gekozen hier meer op maat te werken en de uitwisseling in de werkplaats steviger neer te zetten. Wel zullen we nog 2x per jaar een bijeenkomst organiseren, zodat schoolleiders van en met elkaar kunnen leren.
- In de werkplaatsen is het soms zoeken wie de lead heeft, waartoe de werkplaatsen dienen, en wie verantwoordelijk is voor de invulling en de uitwisseling. Besloten is dat een programmaonderzoeker aansluit om dit proces te begeleiden. Tevens draagt de programmaonderzoeker ertoe bij dat de processen in de opleiding en de ontwikkeling in de scholen, samenkomt.
- Het gesprek over welke producten we willen ontwikkelen richting het einde van het programma, om de kennis en inzichten breder te kunnen delen en succes te vieren, om bij te dragen aan een bredere beweging richting breedvormend onderwijs, is gestart. Hierbij is kennisontwikkeling en kennisdeling essentieel, maar kijken we ook naar wat een bredere impact heeft. We willen, naast de meer wetenschappelijke artikelen, ook inzetten op inspirerend materiaal voor een breder publiek (leraren, ouders, etc). Met het verkrijgen van de exitgrant, hebben we hier nog wat meer tijd en ruimte voor. We werken toe naar een symposium in okt/nov 2024, en denken verder aan een reportage/boek, of het bijdragen aan een documentaire,

Brede vorming (WCD/WTD) in lerarenopleidingen

Grantpartners: HvA, Driestar, HS Leiden/Spring, Windesheim/TC

Outcomes

- Inclusion of WCD/WTD in the curricula
- TTI's gain new insights through research that strengthens the development of the WCD components

Outputs

- Reflection on development plan (ontwikkelplan)
- TTI stakeholders express value of learning network, and can point to changes that influenced the development of their programme throughout the duration of the programme (interview Thom).

Voortgang

Alle opleidingen werken op hun eigen manier aan het integreren van uitgangspunten van WCD en WTD in hun opleidingen; hieronder een korte weergave van hun ontwikkelproces. Een tussentijdse casestudy van de processen en inzichten uit de trajecten van de lerarenopleidingen, volgt in het najaar van 2023 (zie ook hoofdstuk onderzoek).

Leergemeenschap tti's

Het programma draagt bij aan de individuele projecten en het gezamenlijk leren, door bijeenkomsten en uitwisseling te organiseren, en het samenwerken aan artikelen en position papers. De projectleiders en programmaonderzoekers hebben maandelijks een online sessie gehouden, om thema's te agenderen, bijeenkomsten voor te bereiden en uit te wisselen en samen te werken rondom workshops/bijdragen voor congressen. De grotere leergemeenschap van de tti's is vijf keer samengekomen, hierin hebben we met elkaar verdiept op verschillende thema's, zoals [adversity](#), of [taalontwikkeling](#). Daarnaast heeft een aantal bijeenkomsten in het teken gestaan van het werken aan een ontwerpvraag van één van de partners (curriculumontwerp Driestar) of het verdiepen en bijdragen aan een position paper.

Daarnaast zijn er uit de grotere leergemeenschap groepjes geformeerd, die zich verdiepen in verschillende thema's – assessment, adversity en het ontwikkelen van bouwstenen voor WCD-ontwikkeling. Zij werken aan position papers (met en voor de praktijk). In deze groepen zijn alle tti's vertegenwoordigd, aangevuld met experts (inhoudelijk hierover meer in de paragraaf over het onderzoek).

De leergemeenschap van de tti's wordt gekenmerkt door gedeeld eigenaarschap. Er is sprake van wederkerigheid en bijeenkomsten worden samen met de programmaleiding vormgegeven.

Driestar hogeschool

Driestar werkt gedurende de looptijd van het programma aan een vernieuwd curriculum waarin de vorming van aanstaande leraren voor het basisonderwijs plaatsheeft langs de lijnen van WTD en waarin WCD is opgenomen als een centraal pedagogisch concept. Binnen dit curriculum wordt een leerlijn voor (wereld)burgerschap ontwikkeld. Studenten doen binnen het vernieuwde curriculum

directe ervaring op met multi-etniciteit en met kinderen in situaties van lage SES. Parallel aan dit ontwikkeltraject wordt een proefschrift geschreven door Peter van Olst (projectleider WCD) waarin de route naar het vernieuwde WTD curriculum wordt beschreven, onderzocht en onderbouwd en dat kan dienen om WCD te thematiseren in de christelijke en reformatorische scholen waarmee Driestar hogeschool samenwerkt.

Daartoe heeft Driestar verschillende leergemeenschappen binnen en buiten de opleiding samengesteld, die advies uitbrengen over de curriculumherziening vanuit WTD perspectief en onderdelen van het curriculum ontwerpen

In het afgelopen onderwijsjaar bracht de interne leergemeenschap het vakoverstijgend werken en WCD-uitgangspunten breed onder de aandacht van het gehele pabo-team, door o.a. studiedagen te organiseren. Daarnaast is een start gemaakt in jaar 1 van de opleiding om vanuit het nieuw gekozen [holistisch beroepsprofiel](#) te werken aan doordachte brede vorming die de studenten stapsgewijs (vanuit de shalom-gedachte) verder in aanraking brengt met diversiteit: etnisch, religieus, sociaal-economisch etc. Tevens is, ism de overkoepelende WCD-leergemeenschap, een start gemaakt met het ontwerpen van een vakoverstijgende module (ontwerpen van onderwijs) vanuit WCD-perspectief. Teacher agency, student voice, groepswork en projectmatig handelen zijn hierin kernelementen.

Voor een volledig beeld van de ontwikkelingen van de opleiding van Driestar, lees de rapportage geschreven door projectleider Peter van Olst of luister de [podcast](#) met Peter en Heleen.

Spring – Hogeschool Leiden

Het WCD kernteam van Spring vertrekt vanuit de hele mens. Voor het team betekent dit dat de manier van samenwerken vraagt om een 'holistische' aanpak. Zij hebben daarom gekozen voor een procesaanpak die gebaseerd is op 'Theory U', waarin ruimte is voor een meer integrale en holistische manier van onderzoeken.

In het afgelopen jaar heeft het WCD-kernteam van Spring een shift moeten maken van gerichtheid op de samenwerking met (Amsterdamse) basisscholen, naar meer naar binnen de opleiding. Dit had te maken met gebrek aan draagkracht van de school voor WCD-ontwikkeling (lerarentekort). Dit heeft invloed gehad op de geplande proeftuinen over rijk taalonderwijs en thema gestuurd werken. Momenteel wordt er gewerkt aan een leerlijn taal vanuit WCD (meertaligheid, integratie en wereldgericht) - taal als middel voor pedagogisch doel, om een stem te ontwikkelen en de wereld te leren kennen.

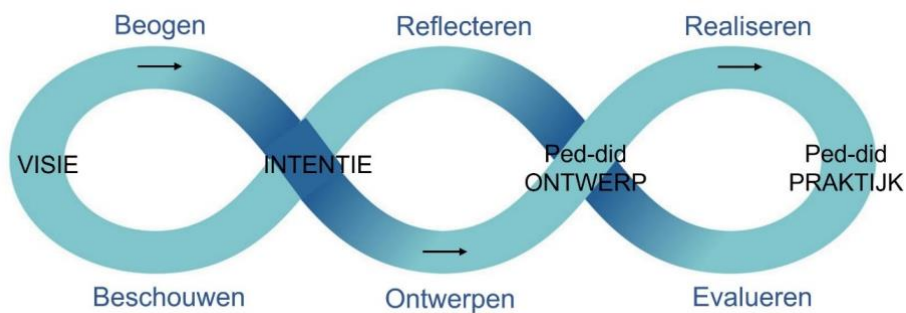
Het proces van herzien van de leeruitkomsten van de opleiding Spring, vanuit een WCD en adversity perspectief, is nog gaande. Dit proces wordt afgesloten met interviews met docenten van Spring, en op basis van die interviews, verschijnt in het najaar van '23 een artikel over Spring en breedvormend onderwijs. Daarnaast wordt gewerkt aan verbinding met de bredere faculteit educatie en de nieuw te ontwikkelen minor 'sustainable teacher'.

luister de [podcast](#) met Nynke Verdoner en Hieke van Til!

Lees hier [het artikel](#) van Spring over hoe systemisch werk wordt gebruikt om te onderzoeken wat er in het veld gebeurt, waar we geen zicht op hebben. Het vraagstuk dat centraal staat is: hoe is het onderwijs voor kinderen in adversity?

Hogeschool van Amsterdam

Het WCD-ontwikkelproces van de HvA richt zich grotendeels op de ontwikkeling van een nieuwe lerarenopleiding pedagogiek (NLOP) waarbij studenten de mogelijkheid hebben een double degree kwalificatie te halen als leraar pedagogiek en leraar in een tweedegraads schoolvak. Het curriculum richt zich op de brede ontwikkeling van leraren en specifiek op 'agency' en zelfsturing van studenten. In 2020-2021 lag de nadruk op het ontwerpen van de visie en intenties. In 2021-2022 lag de nadruk op de overgang van intenties naar ontwerp, waarbij ook de eerste ervaringen in de praktijk werden opgedaan. Tegelijk werd het programma voor het volledige eerste jaar ontwerpen. In het jaar 2022-2023 stond de overgang van ontwerp naar uitvoering centraal. In 2022-2023 is gestart met eerste groep van 35 studenten die het volledige programma volgde. Tegelijk werd het tweede studiejaar ontwikkeld.

Windesheim

"Children are not the people of tomorrow, but people today," Janusz Korczak

Binnen het WTD-project van Windesheim staat student voice centraal. Dit gaat over het fundamentele recht van studenten om serieus te worden genomen, met respect te worden behandeld en door volwassenen als gelijken te worden beschouwd. De actieve betrokkenheid van studenten is essentieel voor de succesvolle uitvoering van ons programma. In de opleiding heeft de focus gelegen op het ontwikkelen van Change Leadership; waarbij leiderschap wordt erkend als de sleutel tot duurzame verandering in het onderwijs. Daarnaast is in het afgelopen jaar ingezet op het bouwen van sterke partnerschappen met verschillende scholen, waarbij de nadruk ligt op de ontwikkeling van het hele kind en de leerkrachten en op inclusiviteit voor leerlingen uit kansarme milieus. Deze samenwerking omvatte expedities, diverse deelname, flexibele schema's, innovatieve professionele groei en gerichte verkenning.

Schoolontwikkeling en leiderschap

Stichting NIVOZ - Willemijn van Woerkum en Karin van Zutphen

Outcome

- 6-10 Schools incorporate WCD elements in pedagogy and curriculum

Outputs jaar 1

- WCD Leadership programme for school leaders developed (including pedagogical leadership training and insights for working with children in adversity) by January 2021
- 16 school leaders from 8 schools complete WCD leadership course by January 2022

NB In het afgelopen jaar hebben we gewerkt met 4 scholen, en 7 schoolleiders.

Voortgang

- Een evaluatie van het leiderschapstraject is gemaakt in het najaar van 2022, waarin zowel inhoudelijke als procesmatige inzichten worden benoemd. Hierin blikken docenten en deelnemers terugblikken op wat het traject gebracht heeft en wat daarbij belangrijke helpende en belemmerende factoren zijn geweest. De totstandkoming van dit rapport heeft vertraging opgelopen door ziekte en omstandigheden van de verantwoordelijke programmaonderzoeker.
- Alle betrokken scholen hebben een ontwikkelplan gemaakt voor de komende jaren, met de focus op het voorliggende jaar.
- Voor de begeleiding van de schoolontwikkelingstrajecten, is een expertteam samengesteld, bestaande uit: programmaleider WCD, een programmaonderzoeker om de ontwikkeling te volgen en de onderzoekende houding te stimuleren, een programmaonderzoeker die zich richt op onderzoek en ontwikkeling van assessment, en een NIVOZ-docent die zich bezighoudt met leiderschapontwikkeling. Daarnaast wordt per school bekeken, afhankelijk van hun plannen, welke aanvullende expertise gewenst is.
- Proeftuinen zijn verder ontwikkeld. Een aantal voorbeelden:
 - o Zo werkt het Zuiderlicht college voor hun trajectklas (klas voor leerlingen die dreigen uit te vallen in het onderwijs) vanuit WCD uitgangspunten en hebben zij hun studiedagen inhoudelijk ingericht rondom WCD en WTD.
 - o Op de Globe, het Zuiderlicht College, OOO zijn studiedagen benut om de principes van WCD met hun teams te verkennen en te doorleven. Spring High heeft een studiedag gewijd aan het anders verantwoorden van het onderwijs.
- Op de scholen is er een duidelijke vraag over het HOE (van intenties naar onderwijsontwerp). Als we willen werken aan breedvormend onderwijs, aan het ontwikkelen van het hele kind, welke vormen kunnen we dan kiezen die daar recht aan doen? En hoe maken we dat inzichtelijk. We hebben in het afgelopen jaar verkennende gesprekken gevoerd met Tom Oosterhuis, die een manier van onderwijsontwikkeling en ontwerp van curriculum en assessment heeft ontworpen, genaamd [sociaal ontwerpend leren](#). We denken dat deze wijze de teams kan helpen met hun ontwikkelvraag, en zullen op 4 okt een masterclass organiseren.

Leergemeenschap schoolleiders

Op de scholen zien we dat het ontbreekt aan tijd en ruimte, om de dialoog over intenties en de vertaalslag naar onderwijs ontwerpen, goed te kunnen doen. Er is behoefte om meer op de eigen schoolpraktijk te kunnen richten. Daarom hebben we richting het volgende onderwijsjaar de structuur aangepast. We komen nog tweemaal bijeen met alle schoolleiders, en daarnaast zijn er werksessies op iedere school gepland, waarin de ontwikkelvraag van de school centraal staat en we met het expertteam vanuit het programma samen werken met het schoolontwikkelteam.

Inhoud ontwikkelplannen

Hieronder een beknopte weergave van waar de partnerscholen aan werken:

Het [Zuiderlicht College](#) zal zich de komende tijd bezighouden met het ontwikkelen van een doorlopende SKILLS lijn. Deze lijn gaat over het leven leren leven, het ontwikkelen van vertrouwen in eigen kunnen en samenleven. Het vormt een proeftuin voor persoonsvormend onderwijs en richt zich sterk op socialisatie. Er is, mede door de samenstelling van het ontwikkelteam, grote aandacht voor de samenhang en olievlekwerking naar andere (meer kwalificerende) vakken.

[Spring High](#) heeft in de afgelopen jaren gewerkt aan een breedvormend curriculum (onze programmaonderzoeker zal dit in beeld brengen), maar heeft een vraagstuk op het gebied van verantwoording. Hoe maken we de brede ontwikkeling zichtbaar voor leerlingen, het team, de ouders en de inspectie.

[De Globe](#) werkt aan subjectiverend onderwijs. Hiertoe werken zij samen met Spring (HS Leiden) en het WCD-programmateam aan het ontwikkelen van thematisch onderwijs (vakoverstijgend en persoonsvormend) en rijke taalonderwijs vanuit WCD-perspectief. Het is zoeken voor de school hoe hieraan vorm te geven, ook door veel wisselingen in het lerarenteam in het afgelopen jaar.

[OOZ](#) is vanaf schooljaar 2022-2023 ingestapt met 4 onderwijsroutes (Onderwijsroute 10-14, Onderwijsroute &Jij, Onderwijsroute Mens&, Van der Capellen en Trio Mundo - samen borgen deze teams onderwijs van 0 – 18 jaar). Hiertoe worden expeditiedagen georganiseerd, waarin vertegenwoordigers van de onderwijsroutes samenkomen om te werken aan de verdere ontwikkeling van de onderwijsroutes, waaronder breedvormend onderwijs. Alle onderwijsroutes zijn gestart met een aantal onderzoeksvragen irt WCD, om van daaruit elementen te ontwikkelen in hun onderwijs. In dit project wordt samengewerkt met de Hogeschool Windesheim om samen te komen tot good practices en inzichten ten aanzien van breed vormend onderwijs voor kinderen van 0 – 18 en de professionals.

Key learnings

- Een van de belangrijkste uitdagingen in het Nederlandse onderwijs is de extreme druk op leraren en schoolleiders in hun dagelijkse werkzaamheden. Tekort aan leraren, grote klassen, een groeiend aantal leer- en gedragsproblemen en zorgen over de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, versterken elkaar. Om onderwijs vorm te geven vanuit een heldere bedoeling en waarden, is tijd en ruimte nodig om te kunnen vertragen. Dit blijft een uitdaging en dit zal ook zo blijven. -> ruimte creëren door nieuwe structuur (op school komen)
- Alle schoolleiders leggen nadruk over het belang van een lerende cultuur om te kunnen werken aan WCD schoolontwikkeling. Dat vormt ook een belangrijk onderdeel van dit programma: hoe creëer je een lerende cultuur? Dat is eerst nodig (gekoppeld aan de

uitgangspunten), om over te kunnen gaan naar wat we dan bij leerlingen willen zien, en wat dat vraagt van de leraar en onderwijsvormen.

Vooruitblik 2023-2024

- We implementeren de nieuwe begeleidings- en onderzoeksstructuur en evalueren op welke manier dit bijdraagt aan de ontwikkeling van breedvormend onderwijs en wat draabij verder helpend is.
- We introduceren Sociaal Ontwerpend leren bij enkele scholen, als mogelijkheid om vorm te geven (ontwikkelkracht) aan breedvormend onderwijs. Aandachtspunt hierbij is dat het voldoende moet aansluiten bij de vraag en draagkracht van de school.
- Onze programmaonderzoeker onderzoekt middels interviews en observaties hoe er wordt gewerkt aan WCD en wat ervan zichtbaar wordt. Daarnaast gaat onze redacteur meer verhalen ophalen van mooie voorbeelden van pedagogisch onderwijs, van een breedvormende leerlijn of les, of van worstelingen die de complexiteit inzichtelijk maken, en bijdragen aan het verbeteren van het veranderproces. Dit ten behoeve van de zichtbaarheid van de ontwikkeling, om elkaar, collega's en anderen te inspireren, maar ook om bij te dragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvragen.

Partnering study - Building learning communities

Thom Sprenger

De partnerschap studie beschrijft de ontwikkeling van WTD, de meerwaarde van de samenwerking, hoe de partners met elkaar samenwerken en de bijdrage van de leergemeenschappen voor de ontwikkeling van WCD en WTD in de opleidingen en de scholen.

In de periode 2022-2023 heeft WTD zich verder ontwikkeld tot een goed lopend partnership, met duidelijke samenwerking structuren, effectief gefaciliteerd en ondersteund door de programmaleider en het onderzoeksteam. Uit evaluerende interviews en gesprekken met de betrokkenen komt naar voren dat de nu ontwikkelde vorm van samenwerking als zeer constructief wordt ervaren. De opleiding zien bijvoorbeeld het bij 'elkaar in de keuken mogen kijken' en 'elkaar kritisch bevragen' als een belangrijkste meerwaarde van het programma.

De belangrijkste resultaten van de partnerschap studie 2022/2023 zijn:

- Een samenvatting van de voortgang van WTD vanuit het partnerschappen perspectief in een concept artikel; je moet ergens beginnen - *Lerarenopleidingen werken samen aan Whole Child Development, februari 2023*).
- Bijdragen aan de ontwikkeling en uitwerking van het transitie plan voor WTD, in het bijzonder het bekijken van de verschillende opties voor het borgen en voortbouwen op de WTD uitkomsten, ook na de Porticus grants.
- De adviserende en ondersteunende rol van de programmaleiding, mede op basis van observaties en onderzoeksgegevens.

WTD wordt beschreven aan de hand van de vier belangrijkste elementen voor een effectieve samenwerking, zoals een gezamenlijke missie, een duidelijke meerwaarde voor iedereen, een goede structuur en gedeeld leiderschap. Alle partners omschrijven de interactieve en adaptieve aanpak, met een belangrijke rol voor leren en experimenteren als de grote kracht van WTD. Open communiceren, bespreekbaar maken en informatie uitwisselen zijn belangrijke elementen van deze aanpak gebleken – maar het heeft de nodige tijd en energie gekost om een werkwijze te ontwikkelen die voor iedereen werkt. Een interessant element van WTD is de bijdrage en rol van de onderzoekers en hoe deze evolueert. Primair is er de ondersteunende, objectieve onderzoekersrol maar vooral ook de faciliterende en verbindende rol van *critical friend* als onderdeel van het begeleiden van het WTD-proces is steeds belangrijker geworden.

Aangezien er besloten is dat er voor WTD in zijn huidige vorm geen tweede fase ondersteuning komt, is de *partnering study* aandacht in deze rapportage periode geleidelijk aan verlegd. In plaats van de samenwerking tussen de huidige WTD-partners is de aandacht nu gericht op nieuwe vormen van samenwerking voor het integreren van en voortbouwen op de WCD-uitkomsten. Belangrijke uitgangspunten daarbij zijn dat de lerarenopleidingen ook na de eerste fase van en met elkaar willen blijven leren en dat het NIVOZ inzet op het aansluiten bij andere initiatieven rond het pedagogisch opleiden van leraren. De mogelijke samenwerkingsvormen hiervoor worden in het komende jaar verder onderzocht en waar mogelijk met relevante partners uitgewerkt. Het partnerschap beweegt zich overigens richting een netwerk, waarin partners leiderschap tonen.

Vooruitblik - In het laatste jaar van de WTD-partnering study

- Het beschrijven van de ontwikkeling van de samenwerking vormen tussen de TTIs en de scholen (de werkplaatsen) en wat anderen hiervan kunnen leren. Naast gesprekken met vertegenwoordigers van de werkplaatsen zal gebruik gemaakt worden van informatie die al verzameld is (en nog wordt) door de onderzoekers. Het bespreken van de uitkomsten in een workshop faciliteren van een workshop met de belangrijkste potentiële partners
- Het actief ondersteunen van de voorziene transformatie van WTD in een breed vormend onderwijs netwerk.
- Een partnering study eindrapportage over Phase 1 van WTD, waarin een ook een antwoord wordt gegeven op de overblijvende meer evaluerende onderzoeksvragen voor de partnering study, met betrekking tot de effectiviteit van de aanpak, de toegevoegde waarde van de samenwerking en welke lessen er geleerd kunnen worden voor zowel de WTD partners als Porticus.

Risico's - update

Strategiewijziging Porticus

Gedurende het afgelopen jaar werd duidelijk dat de verwachte vervolgfase van het programma, wegens gewijzigde doelstellingen van Porticus, geen doorgang zal vinden. Dat heeft geleid tot een strategiewijziging, waarin we een transitiefase inrichten om de inzichten en resultaten uit de huidige pilotfase te verduurzamen en verder te bouwen aan een netwerk om de ontwikkeling van breedvormend onderwijs voort te zetten. Dit vraagt een andere commitment van grantpartners, en daarmee een herijking van hoe we gezamenlijk het netwerk willen inrichten en faciliteren.

Tijd en stress

Met name in de leergemeenschap van schoolleiders, maar ook in de andere leergemeenschappen, zien we dat het een uitdaging blijft om voldoende ruimte te maken om een transitie te kunnen maken. Een transformatief proces verdient ruimte, zowel in tijd als ruimte om te experimenteren en te leren. In meerdere bijeenkomst is besproken dat het creëren voor ruimte en tijd om de professionele dialoog (Iemniscaat) goed te kunnen voeren, voorwaardelijk is voor het ontwikkelen van onderwijs en professionaliseren.

Lerarentekort en werkdruk

Het lerarentekort in Nederland is op alle plekken zichtbaar en voelbaar te worden, zeker in de scholen met een grote populatie uit lage SES gezinnen. We merken dit met name op de scholen, waar uitval relatief hoog is, en de schoolleiders de werkdruk van het team goed moeten monitoren. Eén school heeft genoeg moeten nemen met onbevoegde leerkrachten voor een groep. Door capaciteit, werkdruk en zorgen over kwaliteit van leraren, is dit een risico voor het duurzaam verankeren van WCD-perspectief in het onderwijs.

Op de tti's zijn vooralsnog geen meldingen van een nijpend tekort aan opleiders, maar ook hier is de werkdruk hoog.

Politieke veranderingen

In politieke zin is het onrustig in Nederland. Het kabinet Rutte IV is gevallen in juli '23, en tevens is de onderwijsminister opgestapt wegens grensoverschrijdend gedrag. Er is een nieuwe demissionaire minister, die overigens een bredere en meer pedagogische visie op onderwijs heeft. In november 2023 zijn nieuwe verkiezingen, waarbij de uitslag belangrijk is voor de keuzes die er in onderwijs gemaakt worden. We houden de ontwikkelingen nauwgezet, en met onze public affairs-partner WKPA in de gaten, om vervolgens opnieuw een advocacy-strategie te kunnen bepalen.

